

ПРОТИДІЯ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ І ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН СЕРЕД ДІТЕЙ

ГАЧАК-ВЕЛИЧКО Лілія Андріївна - викладач циклової комісії з гуманітарних дисциплін відділення підготовки Військового коледжу сержантського складу Національної академії сухопутних військ імені Петра Сагайдачного

УДК 342.145.67

Стаття посвячена аналізу наркоситуації в Україні серед несовершеннолетних, и профилактических мероприятий, а также тенденций развития политики государства в сфере оборота наркотических средств. Обращено внимание на мировые подходы к противодействию наркотизма и направления противодействия наркораспространению. Указано, что в современном мире накоплен немалый опыт противодействия распространению наркомании и наркотизма. Соответствующие вопросы рассматриваются в трудах специалистов по праву, психологов, педагогов, социологов, медицинских работников. И это не случайно, поскольку об опасности и сложности этой социальной проблемы свидетельствует не только постоянный рост количества наркопреступников и лиц, употребляющих наркотики, но и глобализация наркотизма.

Анализируя современное состояние противодействия наркопреступности среди молодежи констатируется, что правоохранительные органы и общество традиционно рассчитывают на силу репрессивных практик по ограничению предложения наркотиков на нелегальном рынке. К сожалению, вложения финансов в разработку проблем минимизации спроса на наркотики существенно отстают от реальных потребностей антинаркотической деятельности. Очевидно, что эффективное противодействие развитию наркобизнеса и наркопреступности, которым противопоставляются правоохранительные органы, существенно осложнено современными социально-политиче-

скими и экономическими условиями в стране, военными действиями, происходящими на Востоке нашей страны. Поэтому очень важно, наряду с совершенствованием мер противодействия незаконному обороту наркотиков, изучать и развивать практику общесоциальной и специальной профилактики, особенно в детской среде.

Ключевые слова: профилактика, наркозависимость, несовершеннолетние, правоохранительные органы, правонарушения.

Постановка проблеми

Ідея демократичної правової держави, проголошена в Конституції України, припускає наявність стабільної і могутньої системи державних органів, здатних у повному обсязі вирішувати складні завдання попередження адміністративних правопорушень неповнолітніх осіб при одночасному максимальному забезпеченні їх прав і законних інтересів. Це, у свою чергу, означає необхідність посилення диференційованого підходу до регулювання суспільних відносин у всіх сферах життєдіяльності з участю осіб, які не досягли повноліття, зокрема протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин серед дітей.

Стан дослідження проблеми

Різноманітні аспекти протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин серед дітей присвя-

тили свої праці і українські, і зарубіжні вчені-фахівці в галузі адміністративного права, кримінології, психології, з-поміж яких Г.А. Аванесов, Н.М. Абдиров, А.І. Алексєєв, О.М. Бандурка, Л.М. Давиденко, О.М. Джужа, О.Л. Дубовик, В.В. Голина, А.Е. Жалінський, Е.С. Жигарев, А.П. Закалюк, А.П. Зелінський, С.М. Іншаков, О.Г. Кельман, І.А. Кобзар, О.Г. Колб, В.А. Комаров, В.Н. Кудрявцев, А.Г. Лекарь, О.М. Литвак, О.М. Литвинов, Ф.А. Лопушанский, А.В. Міцкевич, Г.М. Міньковський, В.М. Оржеховська, В.І. Поклад, І.О. Топольскова, О.І. Федоренко, Н.В. Щедрін, Г.І. Шнайдер та інші.

Метою цієї статті є дослідження забезпечення протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин серед неповнолітніх осіб.

Виклад основного матеріалу

Сучасний процес побудови незалежної демократичної держави в Україні супроводжується загостренням багатьох соціальних проблем, які своєю чергою, негативно позначаються і на стані правопорушень загалом, і на стані правопорушень дітей зокрема. Насамперед, це стосується запобігання незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин у дитячому середовищі. Хоча останніми роками вдалося дещо стабілізувати криміногенну ситуацію серед дітей, проблема правопорушень дітей залишається невирішеною.

Необхідно вказати, що проблема правопорушень, що вчиняються неповнолітніми особами завжди перебувала в центрі уваги науковців, адже вона досить специфічна з огляду на те, що зачіпає долі підростаючого покоління. І саме від того, як вона вирішуватиметься, багато в чому залежать стан і тенденції розвитку правопорушень у майбутньому.

Загальноновизнано, що зловживання наркотиками та їх незаконний обіг надають згубний вплив на здоров'я людей, ламають їх життя, руйнують сім'ї, підривають сталий розвиток людини, породжують злочинність і корупцію. У сучасному

світі, і зокрема в Україні, масштаби наркозагроз вийшли на один рівень з такими проблемами, як міжнародний тероризм і локальні війни [1, с. 213-217].

Проблема підліткової наркоманії – це особлива соціальна реальність, що набула масового характеру, вона виступає предметом низки наукових досліджень. Традиції наукового підходу до вивчення проблеми профілактики наркоманії серед підростаючого покоління виникали паралельно із появою і розвитком самої проблеми. Спочатку це була проблема окремої особистості, залежної від тих або інших адиктивних речовин, і її розглядали як медичну проблему. Далі проблема наркотизму набула масового характеру, що дало поштовх формуванню юридичного й соціологічного підходів до її вивчення. Трансформаційні процеси в нашій державі привнесли для окремих категорій населення і деякі негативні наслідки, зокрема, були зруйновані основи колишньої системи виховання молодого покоління, погіршало становище дітей та істотно знизилася змога сім'ї і держави щодо їх якісного життя-забезпечення і розвитку. Це призвело, зокрема, до відторгнення дітей з неблагополучних сімей, різкого збільшення кількості підлітків, позбавлених змоги одержати необхідне матеріальне забезпечення, виховання та освіти. Результатом цього стало збільшення адміністративних правопорушень серед дітей, зокрема, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин [2, с. 6-7].

Збільшення негативних тенденцій в динаміці адміністративних правопорушень серед осіб, що не досягли 18-річчя, відбувається на фоні періодичних реорганізацій державних органів і установ, нормативно закріплені завдання яких зачіпають соціальну реабілітацію, профілактичну і виховну роботу стосовно підлітків, що вчинили правопорушення. Державні структури, на які покладені обов'язки щодо охорони прав, навчання і виховання осіб, які не досягли повноліття, із запізненням реагують на потреби дітей, котрі залишилися без піклування батьків, не вживають прогресивних заходів щодо

протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин серед дітей.

Деструктивним чинником, що справляє значний вплив на мінімізацію ефективності діяльності з протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин серед дітей є недостатність достовірної інформації про точну кількість неповнолітніх правопорушників, що не дозволяє своєчасно вживати адекватні заходи попередження цих негативних явищ [3, с. 54-55].

Хоча останніми роками вдалося дещо стабілізувати криміногенну ситуацію серед дітей, проблема правопорушень дітей залишається невирішеною. Тому питання діяльності правоохоронних органів щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин серед дітей є сьогодні надзвичайно актуальними.

Розглядаючи діяльність правоохоронних органів щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин серед дітей необхідно зазначити, термін «протидія» стосується дій, які передовсім є превентивними, запобіжними, профілактичними. Натомість, протидія, що заснована на превентивних засобах, не виключає застосування адміністративного примусу [4].

Варто наголосити, що попередження правопорушень правоохоронними органами – це здійснення підрозділами, службами та окремими працівниками правоохоронних органів в межах своєї компетенції заходів щодо запобігання та припинення злочинів та адміністративних правопорушень, виявлення та усунення їх причин і умов, а також активний вплив на осіб зі стійкою антигромадською, протиправною орієнтацією з метою недопущення вчинення ними злочинів та інших правопорушень [5, с. 59].

Необхідно звернути увагу на те, що вітчизняна система попередження злочинів і адміністративних правопорушень правоохоронними органами, зокрема й у сфері незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин серед дітей, за порівняно короткий період зазнала кар-

динальних змін: від беззастережного визнання її важливої ролі, ефективності та пріоритетності серед основних напрямів протидії злочинності, особливо на початку 70-х – середини 80-х років минулого століття, до фактичного заперечення її значущості та соціальної цінності, практичного згортання наприкінці 80-х – початку 90-х років і поступового відродження, з урахуванням нових умов розвитку суспільства, починаючи з 1994 року [5, с. 37].

Застосування співробітниками правоохоронних органів передбачених законодавством заходів впливу до осіб, які вчинили адміністративні правопорушення у сфері незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин серед дітей спрямоване, насамперед, на попередження злочинів. Адже профілактичний вплив і контроль правоохоронної системи на ранній стадії формування кримінального наміру, безумовно, має психологічний профілактичний ефект.

Упродовж останніх років нормативна база, спрямована на врегулювання відносин у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, зазнала значних змін [6, с. 164-171; 7, с. 71-76].

Закон України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» від 30 березня 1995 року з урахуванням міжнародних зобов'язань України урегулював суспільні відносини в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, визначає повноваження органів виконавчої влади, права та обов'язки юридичних осіб і громадян, які беруть участь у такому обігу на території України [8].

Згідно з вказаним законом наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори з урахуванням їх корисності для використання у медичній практиці та залежно від ступеня їх небезпечності для здоров'я, яку вони можуть становити у разі зловживання ними, і застосовуваних згідно з законодавством заходів контролю за їх обігом включаються до відповідно пронумерованих списків таблиць Переліку, в

якому таблиця I містить особливо небезпечні наркотичні засоби і психотропні речовини, включені до списків № 1 і № 2, обіг яких в Україні заборонено згідно з законодавством, а також наркотичні засоби і психотропні речовини, включені до списку № 3, обіг яких в Україні допускається лише в цілях, передбачених ст. 7 вказаного Закону; таблиця II містить наркотичні засоби і психотропні речовини, включені до списків № 1 і № 2, обіг яких в Україні обмежено і стосовно яких встановлюються заходи контролю згідно з законодавством; таблиця III містить наркотичні засоби і психотропні речовини, включені до списків № 1 і № 2, обіг яких в Україні обмежено і стосовно яких допускаються виключення деяких заходів контролю згідно з законодавством; таблиця IV містить прекурсори, включені до списків № 1 і № 2, обіг яких в Україні обмежено і стосовно яких встановлюються заходи контролю згідно з законодавством [8].

Обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, включених до списку № 1 таблиці IV Переліку на території України дозволяється лише з метою застосування у медичній практиці або для науково-дослідної роботи, експертної чи оперативного-розшукової діяльності, або в навчальних цілях в порядку, встановленому Законом України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів», а у передбачених ним випадках – у порядку, що встановлюється нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України та відповідних центральних органів виконавчої влади.

Препарати, що містять наркотичні засоби або психотропні речовини, підлягають тим самим заходам контролю, що й наркотичні засоби або психотропні речовини, які в них містяться. Стосовно препаратів, що містять кілька наркотичних засобів або психотропних речовин, щодо яких встановлено різний режим контролю, вони підпадають під дію заходів контролю, що застосовуються щодо тих засобів чи речовин, які підлягають більш суворим заходам контролю. Наркотичні

(психотропні) лікарські засоби, що містять малі кількості наркотичних засобів або психотропних речовин і прекурсорів, включених до відповідних таблиць Переліку, із яких ці засоби чи речовини не можуть бути видобуті легкодоступними способами в кількостях, що дозволяють зловживати ними, можуть виключатися із сфери дії деяких заходів контролю за їх обігом. Заходи контролю за обігом наркотичних (психотропних) лікарських засобів та порядок їх застосування встановлюються Кабінетом Міністрів України. Гранично допустима кількість наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що містяться в наркотичних (психотропних) лікарських засобах, встановлюється Кабінетом Міністрів України за поданням спеціально уповноваженого органу виконавчої влади в галузі охорони здоров'я [8].

Необхідно звернути увагу на те, що згідно з вищевказаним Законом діяльність, пов'язана з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин (за винятком психотропних речовин, включених до списку № 2 таблиці III Переліку) і прекурсорів, включених до списку № 1 таблиці IV Переліку, здійснюється підприємствами державної та комунальної форми власності за наявності у них ліцензії на здійснення відповідних видів діяльності, якщо інше не передбачено зазначеним Законом. Діяльність, пов'язана з виробництвом, виготовленням, зберіганням, перевезенням, придбанням, відпуском, оптовою реалізацією, імпортом, експортом, знищенням психотропних речовин, включених до списку № 2 таблиці III Переліку, наркотичних (психотропних) лікарських засобів, зазначених у ч. 3 ст. 5 вказаного Закону, здійснюється підприємствами всіх форм власності, що займаються виробництвом лікарських засобів або психотропних речовин, за наявності у них ліцензії на здійснення відповідних видів діяльності [8].

Водночас, необхідно зазначити, що ліцензії на здійснення діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, видаються за наявності відповідної матеріально-технічної бази, кваліфікованого персоналу, умов

для забезпечення обліку та схоронності наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Ліцензії на здійснення діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, видаються Кабінетом Міністрів України або уповноваженим ним центральним органом виконавчої влади за погодженням з Міністерством внутрішніх справ України, якщо інше не передбачено Законом. Порядок видачі ліцензій на здійснення діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, встановлюється Кабінетом Міністрів України [8].

Слід акцентувати увагу на тому, що вищевказаний Закон встановлює, що обіг аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин на території України забороняється. Розробка нових наркотичних засобів або психотропних речовин дозволяється лише з метою застосування у медичній практиці або для науково-дослідної роботи. Розробка нових наркотичних засобів або психотропних речовин з метою застосування у медичній практиці здійснюється за державним замовленням згідно з законодавством про лікарські засоби державними науково-дослідними інститутами за наявності ліцензії на цей вид діяльності. Клінічні дослідження розроблених нових наркотичних засобів або психотропних речовин, що передбачаються для застосування у медичній практиці, та їх державна реєстрація здійснюються відповідно до законодавства про лікарські засоби [8].

Висновки

Отже, з метою ефективного запобігання та протидії поширенню наркоманії у молодіжному середовищі необхідна належна взаємодія усіх правоохоронних органів з органами місцевого самоврядування, органами виконавчої влади, засобами масової інформації та громадськістю. Важливе місце у цьому процесі мають посідати підрозділи Національної поліції.

Література

1. Негодченко В. Г. Державно-правове забезпечення профілактики злочинності. *Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України*. 2001. № 1 (4). С. 213–217.
2. Сорока С. О. Контрабанда наркотичних засобів: проблеми протидії: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2010. 20 с.
3. Павлухін А.Н., Зарипов З.С., Эриашвили Н.Д. Предупреждение правонарушений несовершеннолетних средствами правового воспитания: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция». М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2009. 111 с. («Серия «Научные издания для юристов»).
4. Поволоцька С.Г. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень серед неповнолітніх (адміністративно-управлінське дослідження): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право». Х., 2005. 20 с.
5. Предупреждение преступлений и административных правонарушений органами внутренних дел: [учебник] / Авт. кол.: Н.В. Румянцев, В.Я. Кикоть, С.Я. Лебедев и др.; под ред. В.Я. Кикотя, С.Я. Лебедева. М.: Юнити-Дана; Закон и право, 2009. 496 с.
6. Глібов М., Венедіктов А. Наркобізнес: заходи приховування злочинної діяльності. *Вісник Академії управління МВС*. 2010. № 3.(15). С. 164-171.
7. Никифорчук Д. Й. Міжнародний наркобізнес та його вплив на криміногенну ситуацію в Україні. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2005. № 12. С. 71-76.
8. Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів: закон України від 30 березня 1995 року. URL: search.ligazakon.ua/l_doc2.../Z950060.html.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена аналізу наркоситуації в Україні серед неповнолітніх осіб, та профілактичних заходів, а також тенденцій розвитку політики держави у сфері обігу наркотичних засобів. Звернуто увагу на світові підходи до протидії наркотизму та напрями протидії наркорозповсюдженню. Вказано, що у сучасному світі накопичено чималий досвід протидії розповсюдженню наркоманії та наркотизму. Відповідні питання розглядаються в працях фахівців з права, психологів, педагогів, соціологів, медичних працівників. І це не випадково, оскільки про небезпечність і складність цієї соціальної проблеми свідчить не тільки постійне зростання кількості наркозлочинців та осіб, які вживають наркотики, а й глобалізація наркотизму.

Аналізуючи сучасний стан протидії наркозлочинності серед молоді констатовано, що правоохоронні органи та суспільство традиційно розраховують на силу репресивних практик щодо обмеження пропозиції наркотиків на нелегальному ринку. На жаль, вкладення фінансів у розробку проблем мінімізації попиту на наркотики суттєво відстає від реальних потреб антинаркотичної діяльності. Очевидно, що ефективна протидія розвитку наркобізнесу та наркозлочинності, яким протистоять правоохоронні органи, суттєво ускладнена сучасними соціально-політичними та економічними умовами в державі, військовими діями, що відбуваються на Сході нашої країни. Тому дуже важливо, поряд із удосконаленням заходів протидії незаконному обігу наркотиків, вивчати і розвивати практику загальносоціальної та спеціальної превенції, особливо в дитячому середовищі.

Ключові слова: превенція, профілактика, наркозалежність, неповнолітні, правоохоронні органи, правопорушення.

SUMMARY

The article is devoted to the analysis of the drug situation in Ukraine among minors, and preventive measures, as well as trends in the development of state policy in the field of drug trafficking. Attention is paid to the world approaches to counteracting narcotics and directions of counteraction to drug distribution. It is stated that in the modern world there is considerable experience in combating the spread of drug addiction and narcotics. Some issues are considered in the works of legal professionals, psychologists, teachers, sociologists, health professionals. And this is no accident, because the danger and complexity of this social problem is evidenced not only by the constant increase in the number of drug offenders and drug users, but also by the globalization of drug addiction.

Analyzing the current state of combating drug crime among young people, it was stated that law enforcement agencies and society have traditionally relied on the force of repressive practices to limit the supply of drugs in the illegal market. Unfortunately, investing in the development of drug demand minimization lags far behind the real needs of anti-drug activities. It is obvious that effective counteraction to the development of drug trafficking and drug crime, which is opposed by law enforcement agencies, is significantly complicated by the current socio-political and economic conditions in the country, the hostilities taking place in the East of our country. Therefore, it is very important, along with improving measures to combat drug trafficking, to study and develop the practice of general social and special prevention, especially in children.

Key words: prevention, prophylaxis, drug addiction, minors, law enforcement agencies, offenses.